

Юлія Анатоліївна КІСЕЛЬОВА,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри історіографії,
джерелознавства та археології
історичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна
<https://orcid.org/0000-0002-2571-8436>
yu.a.kiselyova@karazin.ua

БІОГРАФІЧНІ ДИСЕРТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ІСТОРІОГРАФІВ (1991–2021) КРИЗЬ ПРИЗМУ КІЛЬКІСНИХ МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета статті — виявити, як сучасні вимоги модернізації біографічного дискурсу реалізуються в українських біографічних студіях. Об'єктом аналізу стали автореферати дисертацій біографічної тематики зі спеціальності «історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни», захищені в Україні за останні тридцять років. **Методологія дослідження** базується на аналізі змісту методологічних сюжетів в авторефератах історіографічних дисертацій та поєднанні якісних та кількісних методів: зокрема, останні реалізовувалися на основі аналізу реляційної бази даних авторефератів, створеної в Microsoft Access. Загалом у базі даних міститься інформація про 453 автореферати історіографічних праць. До бази даних були внесені показники з методологічно навантажених частин авторефератів (актуальність, предмет, об'єкт, цілі, завдання, використана методологія, наукова новизна, зміст першого теоретичного розділу дисертації). Крім того, автор використав якісний аналіз повних текстів авторефератів, щоб переконатися, що зазначені методологічні підходи та методи були застосовані під час дослідження та відображені у висновках роботи. **Наукова новизна** дослідження полягає в тому, що не тільки визначено тематичний спектр історіографічних біографічних дисертацій та розглянуто використані їхніми авторами методологічні підходи, а й схарактеризовано комунікативні зв'язки між історіографами в цій сфері на рівні наукового керівництва, опонування та наукових інституцій. **Висновки.** Зазначено зростання популярності біографічної тематики та розширення кола науковців, чії біографії вивчають сучасні науковці. Також

зафіксовано підвищення уваги до методології під час проведення біографічних досліджень. Утіленням цих тенденцій можна вважати становлення та розвиток школи інтелектуальної біографії в українській науці.

Ключові слова: історія історіографії, українська історіографія, дисциплінарний масив публікацій, квантитативні методи.

Унаслідок антропологічного повороту другої половини ХХ ст. почалося відродження біографічних студій, які збагатилися новими ракурсами дослідження, новими методами та дослідницькими завданнями. По-перше, біографи відійшли від дослідження переважно видатних особистостей, зацікавившись пізнанням життєвого шляху «простої» людини. Зокрема в історіографічних дослідженнях ідеться про істориків «другого» та «третього плану». По-друге, сучасні автори більше ніж їхні попередники звертають увагу не тільки на публічну, професійну діяльність учених-гуманітаріїв та їхню роль в історичних подіях, а й на особисте, емоційно-чуттєве, духовне життя, що так само спровокувало появу нових типів біографічного аналізу: психобіографістики, екзистенційної біографії, патобіографії. Особливістю багатьох таких досліджень стала амбітна мета — розкрити зв'язок між ідеями і життям, між тим «як ми думаємо, і тим, як ми живемо» [13, с. 19–20]. По-третє: основне, що повернуло довіру до біографічних досліджень, це інтенція біографів крізь вивчення індивідуального життєвого шляху показати «велику історію» з її специфічними історичними обставинами, викликами та можливостями, які визначали, з одного боку, поведінку людини, а з другого, змінювалися під впливом її волі та індивідуальних учинків. Це стало можливим, оскільки біографи зверталися до контекстів життя їхніх героїв, тих соціальних та культурних ситуацій, завдяки яким біографія особистості набуває значення та сенсу [13, с. 301]. Вимоги контекстуальних досліджень спровокували увагу до соціального та інтелектуального аспектів, намагання з'ясувати роль оточення в діяльності й окремих вчених, і наукових спільнот. Тому актуальним стало поглиблене вивчення чинників, які впливали на процеси формування професійних орієнтирів, ціннісних норм, на те, як реалізовувалася експертна функція щодо творчого доробку вченого [11].

Нові дослідницькі завдання спричинили потребу модернізації біографічного дискурсу, оновлення методологічного інструментарію, розширення переліку досліджуваних персоналій. Нині жодна вітчизняна стаття теоретичного характеру з біографістики не охо-

диться без висування вимог та конкретних пропозицій щодо підвищення якості біографічних студій [3].

Проте залишається нез'ясованим, наскільки ці вимоги втілюються в біографічних дослідженнях. Щоб з'ясувати це, розглянемо автореферати кандидатських і докторських дисертаційних робіт біографічної тематики, які були захищені в Україні за останні тридцять років. Вибір авторефератів дисертацій як об'єкту дослідження зумовлений намаганням проаналізувати предметний та теоретико-методологічний складники сучасних біографічних студій, що зазвичай досить чітко прописано в таких текстах. Вважаємо, що саме дисертаційні дослідження більшою мірою чутливі до зміни вимог оновлення дослідницького інструментарію, ніж так звані «соціально-орієнтовані» історичні біографії. Ми обмежимося дисертаційними роботами, захищеними за спеціальністю «історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни»¹, зважаючи на те, що специфіка історіографічних студій ставить авторів цих дисертацій в авангард процесу методологічного оновлення вітчизняної науки.

Нині існує низка досліджень, автори яких здійснили спробу узагальнити результати біографічної дослідницької та інформаційної роботи впродовж останніх десятиліть [1; 6]. Також уже була схарактеризована в загальних рисах сучасна ситуація із захистами дисертацій за історичними спеціальностями [14]. Але автореферати дисертацій біографічної тематики докладно не було розглянуто. Це також важливо з огляду на думку деяких дослідників про те, що вимоги в межах певних спеціальностей стримують по-справжньому міждисциплінарні, методологічно більше цікаві ракурси біографічних досліджень [12, с. 25].

У нашій статті скористаємося кількісними методами. В основі дослідження лежить аналіз реляційної бази даних історіографічних дисертацій (1991–2021 рр.), побудованої у програмі Microsoft Access. У цілому база даних містить відомості про 453 автореферати історіографічних робіт², представлені в 5 таблицях: 1) паспорт (ім'я автора,

¹ До 1999 р. спеціальність мала назву «історіографія, джерелознавство та методи історичного дослідження».

² Як джерела інформації були використані: видання «Літопис авторефератів дисертацій», електронний каталог Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, «Повідомлення щодо захистів дисертацій докторів та кандидатів наук» на сайті Міністерства освіти й науки України.

стать, ступінь, рік захисту); 2) відомості про дисертацію (тема, керівник, посада керівника, наукові установи керівника та дисертанта, місце захисту); 3) опоненти (відомості про них); 4) характеристика роботи (хронологічні межі, методологія, ключові слова та ін.), 5) тип дисертації (проблемна / теоретична та ін.).

Серед 453 проаналізованих авторефератів було виявлено 94 дисертації біографічної тематики³. На перший погляд, ця кількість здається невеликою, але потрібно враховувати, що загальну кількість історіографічних досліджень становлять і праці, присвячені проблемній історіографії (181), і теоретичній (272). Біографічні студії за кількістю є найбільшим підтипом рефлексивних історіографічних робіт (порівняймо: з дослідження інфраструктури науки (43), з дисциплінарної історії (32), схоларної проблематики (8) та ін.).

Аналіз бази даних надає можливість відповісти на чимало нових дослідницьких питань, насамперед тих, що стосуються динаміки захистів біографічних дисертацій. Пік захистів припадає на 2007–2009 рр. Зауважимо, що ці цифри обумовлені загальним зростанням у цей період кількості захистів історіографічних дисертацій. Тому, щоб визначити рівень зацікавленості історіографів біографічною тематикою, варто враховувати коефіцієнт співвідношення біографічних робіт до загальної кількості дисертацій, захищених у певні роки. Наприклад, 2007 р. такий коефіцієнт дорівнює 4 (7 біографічних з 28 історіографічних робіт у цілому). У період з 1999 до 2009 р. коефіцієнт відповідності у середньому дорівнює 4, а в період із 2010 до 2020 р. — 7 (наприклад, у 2018 р. — 2 біографічні дисертації з 13). Отже, треба констатувати, що протягом останніх років відбувається зменшення популярності біографістики в дисертаційних працях, принаймні в дослідницькому полі історіографії.

Для розуміння стану розвитку біоісторіографічних студій важливо звернути увагу на коло вчених-гуманітаріїв, життя та діяльність яких стали предметом історіографічних дисертаційних досліджень протягом останніх десятиліть. Насамперед треба зазначити, що героями 94 досліджуваних дисертацій стали 76 гуманітаріїв (істори-

³ Шість робіт, присвячені дослідженню особистих архівних комплексів та їхнього інформаційного потенціалу, були нами віднесені до підтипу «джерелознавство історіографії» та не досліджувалися у даному випадку. Наприклад, Гончар О. Т. Проблеми історії та культури України в епістолярній спадщині М. І. Костомарова : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2008. 20 с.

ки, літератори, публіцисти). Отже, деяким особам було присвячено кілька дисертаційних робіт. Беззаперечним лідером є М. С. Грушевський (7 робіт). До трійки лідерів належать М. П. Драгоманов (4 роботи) та Н. Д. Полонська-Василенко (3 роботи). По дві дисертації були присвячені дослідженню життя та творчості В. Б. Антоновича, Д. І. Багалія, О. С. Грушевського, В. С. Іконникова, О. П. Оглоблина та Д. І. Яворницького.

Отже, уже цей перелік свідчить про інтенцію звертати увагу на осіб, чия діяльність замовчувалася в попередні історіографічні періоди. (У більшості робіт обґрунтування актуальності спирається на важливість повернення імен гуманітаріїв «із забуття»). Про це свідчить і велика кількість робіт, присвячених ученим, які працювали за кордоном. До цієї категорії належать 17 науковців першої та другої хвилі еміграції (11 та 6 відповідно) та 2 представники української діаспори.

Імперський період вітчизняної науки представлений біографіями 24 гуманітаріїв. До них можна додати 25 біографічних робіт, присвячених 14 науковцям, чия діяльність розпочалася за імперських часів, але продовжилася і після встановлення радянської влади. Їх біографії презентували так звану «золоту добу» (1920-ті роки) інституціональної розбудови української науки. Радянський період представлений біографіями 16 науковців. Ранньомодерний період української історії презентує біографія лише одного історичного діяча. Погоджуючись із думкою, що розвиток історичних знань значною мірою опосередкований особистістю історика та його професійною діяльністю, визнаємо, що ці цифри свідчать про певні особливості процесу актуалізації творчої спадщини гуманітаріїв.

Пильна увага до певних історичних періодів зумовила і гендерний склад досліджуваних осіб. Зокрема, серед 76 героїв біографій лише 4 жінки (історики — Н. Д. Полонська-Василенко, Н. В. Пігулевська та літераторки — Д. К. Гуменна, Леся Українка).

Іншою виразною ознакою дослідницького інтересу сучасних авторів біографічних дисертацій є інтерес до вивчення життя і творчості переважно вітчизняних гуманітаріїв. Лише чотири роботи присвячені діяльності іноземних учених (болгарського історика В. Златарського та польських істориків: Л. Василевського, Л. Кубалі та А. Яблоновського). Такий інтерес до польських науковців відображає домінування серед дисертаційних досліджень із зарубіжної історіографії саме польської проблематики.

Наявність кількох дисертацій, присвячених одній історичній особі, указує на існування біографічних досліджень різних типів. Для аналізу методологічних основ сучасних біографічних студій важливо згадати класифікацію робіт на основі їхніх дослідницьких завдань, які потребують застосування відповідного методологічного інструментарію. Такі класифікації вже запропоновані в історіографічній літературі. Зокрема, І. І. Колесник виокремила види біографічних студій, автори яких вивчають життя науковців: 1) під кутом зору соціокультурного життя (культурно-громадського, економічного, політичного); 2) крізь історію інституцій, наукових установ, окремої галузі знання (краєзнавства, архівної справи тощо); 3) крізь призму наукових шкіл; 4) із перспективи певної ідеології, суспільно-політичних позицій; 5) різних аспектів діяльності вченого (педагог, організатор науки, археограф, публіцист, громадський діяч, історик-літератор); 6) у контексті вивчення окремих проблем (воєнної, революційної, регіональної тематики); 7) у вигляді двочленної схеми творчої біографії історика («життєвий шлях» та «наукова діяльність») [8, с. 8].

Спираючись на цю схему та використовуючи результати аналізу наявних у нашому розпорядженні емпіричних даних, можемо запропонувати такий варіант класифікації дисертаційних праць біографічної спрямованості. Найчисленнішим типом (41 дисертація) є *комплексні дослідження життєвого шляху та наукової біографії гуманітаріїв*. Основні завдання таких дисертацій полягають у побудові періодизації життя та діяльності вченого; реконструкції його світогляду та суспільно-політичних поглядів із визначенням основних чинників, що на них вплинули; складанні та аналізі бібліографії робіт; визначенні місця вченого в науці його часу та його впливу на наступників. Треба зазначити, що всі ці дисертації представлені на здобуття кандидатського ступеня.

Наступним за популярністю типом (17 дисертацій, серед них дві докторські) є праці, *присвячені дослідженню різних аспектів діяльності вченого*. Якщо йдеться про історика, то переважно досліджено доробок ученого в галузі певних спеціальних історичних дисциплін: історіографії, джерелознавства, археології, археографії, методології⁴.

⁴ Винятком стала праця Н. Шелудякової (Шелудякова Н. А. М. Грушевський — колекціонер у контексті наукового та мистецького життя України кінця XIX – початку XX ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2016. 20 с.).

Як правило, ці дисертаційні дослідження вирізняються намаганням дослідити діяльність учених «у контексті внутрішніх закономірностей розвитку» певних галузей історичної науки.

Питому вагу (13 дисертацій, захищених на здобуття ступеня кандидата наук) становлять біографічні дисертаційні дослідження, присвячені вивченню *певної проблематики наукової творчості гуманітаріїв*. Дисертації цього типу вирізняються глибшим аналізом наукового доробку вченого, увагою до його теоретико-методологічних підходів, еволюції наукових поглядів та концепцій у контексті певних історіографічних ситуацій. Але більшість авторів дисертацій означеного типу, з одного боку, відмовляються від реконструкції повної біографії героя (здебільшого обмежуючись вивченням процесу формування його наукового світогляду), а з другого, часто аналізують внесок науковця в дослідження історичних проблем, не ставлячи при цьому завдання вивчити історіографічні традиції їх дослідження⁵. (Хоч саме заради останнього можна «пожертвувати» першим.)

Наступною за чисельністю (7 дисертацій, серед них одна докторська) є група робіт, *присвячених дослідженню суспільно-політичних позицій учених-гуманітаріїв та історичних поглядів літераторів і публіцистів*. Ці праці вирізняє намагання їхніх авторів дослідити не тільки становлення та еволюцію поглядів конкретних осіб, а й виявити вплив їхніх переконань на сучасну їм історичну думку та реальну суспільну практику.

Окремим специфічним типом досліджень є т. зв. *персонознавчі дослідження* (6 робіт, із яких три докторські дисертації). Основним їх завданням є аналіз розвитку наукових знань про життя та професійну діяльність інтелектуалів, що дає змогу крізь призму історіографічних образів усвідомити проблеми реконструкції цілісної картини біографії науковця. Крім того, у більшості робіт ідеться не тільки про певну історіографічну традицію, а й про становлення окремих наукових субдисциплін (драгоманознавство, грушевськознавство). Визначення подальших перспектив їх розвитку є одним із завдань дисертацій цього типу.

⁵ Серед винятків праці: Швайба Н. І. Н. Д. Полонська-Василенко — дослідник історії Південної України : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Київ, 2008. 16 с.; Весельська Н. В. Українознавчі дослідження Александра Яблоновського (1829–1913) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. Переяслав, 2020. 19 с.

Серед історіографічних дисертацій ми також виокремили тип *інтелектуальної біографії* (8 робіт, серед них одна докторська дисертація). Хоча деякі дослідники схильні розрізняти біоісторіографічні роботи та студії з інтелектуальної біографії [8; 16]. Однак для потреб нашого дослідження ми виокремили ці роботи в окрему групу. Характерною рисою дисертацій з інтелектуальної біографії є спеціальна увага до певного методологічного інструментарію та завдання реконструювати біографію історичного автора в соціокультурному контексті та специфічному інтелектуальному середовищі.

Серед дисертаційних робіт лише одна докторська дисертація ставить за мету вивчити *біографію історика в тісному зв'язку з науковою школою*, ним організованою, досліджуючи не тільки зусилля засновника творення школи, а й трансформацію учнями теоретичної програми школи ⁶. Ще в одній докторській дисертації реконструйовано життя науковця в контексті певної історіографічної ситуації ⁷.

Перелік типів біографічних дисертацій окреслює наявну нині наукову традицію та одночасно вказує на нові тенденції в розвитку біографічних студій, зокрема й щодо теоретико-методологічних підходів, які прямо залежать від епістемологічних проблем та розуміння предмету дослідження. Але щоб з'ясувати ступінь оновлення дослідницького інструментарію сучасних біографічних дисертаційних робіт, треба проаналізувати методологічні складники підрозділів авторефератів.

Треба зауважити, що питання про методологію дослідження – це питання про спосіб її репрезентації в авторефератах. Ми усвідомлюємо, що будувати висновки про використану в роботі методологію можна лише на основі повного тексту дисертації. Але, на нашу думку, аналіз методологічних сюжетів у авторефератах дисертацій важливий з погляду усвідомлення дослідниками важливості методології в цілому та здатності чітко позначити її специфіку. Про це свідчить саме спосіб її репрезентації в авторефераті – жанрі нау-

⁶ Кіян О. І. Володимир Антонович як історик й основоположник Київської історичної школи в українській історіографії другої половини XIX – поч. XX ст. : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06 / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2008. 36 с.

⁷ Верба І. В. Олександр Оглоблин та його внесок в українську історіографію 1920–1940 : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06 / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського НАН України. Київ, 2000. 34 с.

кової роботи, що має переконати представників експертного товариства в «серйозності намірів» дисертантів, можливості виконання поставлених дослідницьких завдань, указати на способи, ресурси та інструментарій наукового дослідження.

Аналіз авторефератів засвідчує тенденцію до зростання уваги до методологічних сюжетів протягом останніх тридцяти років. Якщо захищені на початку 1990-х років дисертації взагалі могли не містити згадок про теоретико-методологічні аспекти роботи в авторефератах, то з часом методологічні принципи стають обов'язковими у вступній частині авторефератів, а їхній обсяг збільшується з одного-двох речень до кількох абзаців. Згодом з'являється спеціальний підрозділ, присвячений методології, у складі першого теоретичного розділу дисертації. Уперше він з'являється у біографічних дисертаціях 1998 р., а з 2013 р. стає обов'язковим. Методологічний підрозділ у складі першого розділу мають 38 дисертацій. До того ж, останнім часом, обґрунтовуючи актуальність теми дослідження, автори все частіше згадують про вимоги «оновлення методологічного інструментарію».

Питання методології не можна, звісно, звести до обсягу методологічних сюжетів, важливим є їхній зміст. Аналізуючи автореферати дисертацій, ми фіксували наявність у методологічних частинах робіт згадки про використання конкретно-історичних методів (хронологічного, ретроспективного, типологічного, порівняльного та ін.)⁸, а також «спеціальних» методів біографічних досліджень.

Серед «спеціальних» методів у 29 авторефератах згадувався «біографічний», «біоісторіографічний» чи «історико-біографічний». Але зарахування цих методів до «спеціальних» у біографічних студіях є проблематичним. На думку теоретиків біографістики, біографічний метод у біографічних студіях збігається з предметністю [13, с. 120] і згадування цього методу в кожній конкретній праці потребує обґрунтування та пояснення, тому що метод визначається особливим підходом до біографічного матеріалу, який обумовлює конкретна методологія. Певна річ, використання цього методу виправдане в конкретно-історичних та історіографічних дослідженнях, одним із завдань яких на шляху досягнення основної мети є пізнання окремих аспектів життя людини чи групи людей. Але в межах біографістики та біоісторіографії можна говорити лише про

⁸ Іноді в дисертаційних дослідженнях було вказано на методи джерелознавства (джерелознавчої евристики, критики джерел, інтерпретаційний).

біографічні методи / підходи на основі різних «часто протилежних теоретико-методологічних припущень» [5, с. 17]. А пояснення деяких авторів, що супроводжують згадку про «біографічний метод, який використовувався при створенні синтетичних досліджень»⁹, не додають розуміння щодо авторських інтенцій.

У 15 авторефератах ішлося про використання «історіографічних методів». Так здебільшого називають методи історіографічного аналізу та синтезу («конкретного історіографічного аналізу та синтезу»). Треба зауважити, що ці методи найпопулярніші серед історіографічних робіт, і використання їх поступається лише перед згадками про використання конкретно-історичних методів. Але аналіз і синтез — це дослідницькі процедури, а вираз «історіографічний аналіз та синтез» указує на те, що ці методи були застосовані в історіографічній роботі щодо історіографічного матеріалу. Отже, вони також мало говорять про специфічні підходи дослідників до реконструкції життя і творчості досліджуваних особистостей.

«Спеціальні» біографічні методи, згадані у авторефератах, можна згрупувати так: 1) методи, що допомагали в процесі формування джерельної бази та стосувалися процедури дослідження; 2) методи, які використовували для аналізу творчої спадщини героя біографії; 3) методологічний інструментарій, використання якого було зумовлено особливостями предмету дослідження; 4) методи, пов'язані з особливими підходами та моделями дослідження, насамперед «інтелектуальної біографії».

До перших належить метод інтерв'ювання, який застосували в 5 працях для реконструкції біографій учених, що діяли в межах ХХ ст. До того ж в одній роботі цей метод називають соціологічним, інші ж дослідники вважають його методом усної історії. Низка робіт спирається на алгоритм створення наукової біографії, запропонований В. С. Чижком. Він виокремлює три процедурні стадії біографічного дослідження: емпіричну, яка ґрунтується на джерелознавчих методиках; реконструкцію життя, діяльності та психічного складу особистості, що ґрунтується на методах історичної та психологічної реконструкції; репрезентацію особи, що визначається в усій сукупності внутрішніх та зовнішніх зв'язків.

⁹ Див.: Долінська І. І. Н. Д. Полонська-Василенко як дослідник історії Росії : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2011. С. 2.

Серед методів аналізу наукового доробку можна назвати бібліометричний аналіз праць істориків, за допомогою якого дослідники аналізують динаміку публікаторської активності вчених. Цей метод згадувався в методології 6 авторефератів. А завдання укласти бібліографію та здійснити «проблемно-тематичний аналіз наукової спадщини» вчених ставили перед собою набагато більше авторів. На цьому тлі використання бібліометричного аналізу, імовірно, передбачає дослідження більшої кількості критеріїв публікаторської активності. Однак у жодному авторефераті ці критерії не конкретизуються. Аналізуючи творчу спадщину, автори чотирьох робіт використовували контент-аналіз. Але в авторефератах дисертацій не пояснено особливості методики проведення контент-аналізу, без чого завдання та результати використання методу не досить зрозумілі. Автори праць, присвячених дослідженню історичних поглядів літераторів, використовували методи літературознавчої критики.

Спеціальні методологічні концепти, пов'язані з особливостями предмету дослідження, запропоновані насамперед у працях із персонознавства та пов'язані з поняттям «історіографічний образ»¹⁰. Важливо зазначити, що цей концепт не тільки згадано, а й запропоновано його авторське розуміння та конкретну методику використання на тлі історіографічного осмислення¹¹.

Специфічний методологічний інструментарій також застосовано в працях, мета яких — дослідити нетрадиційні сфери діяльності інтелектуалів, наприклад, колекціонування. Для розуміння значення цієї царини ставляться завдання пізнання її мотиваційних чинників та психологічного підґрунтя на основі теорій про роль матеріального світу в самоусвідомленні та самопрезентації інтелектуалів¹².

¹⁰ Хоча іноді використання цього концепту відбувається без пояснення його методологічного значення для авторського підходу. Наприклад, Тельбак В. В. Рецепція творчої спадщини Михайла Грушевського в історичній думці кінця XIX — 30-х років XX століття : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06 / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2009. 39 с.

¹¹ Вовк О. І. В. Н. Каразін (1773–1842) в історико-біографічних нарративах : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпропетровськ, 2015. 20 с.; Куценко Ю. Ю. Історіографічні образи М. Драгоманова в українській історичній науці (1860-ті–2011 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2013. 20 с.

¹² Шелудякова Н. А. М. Грушевський — колекціонер у контексті наукового та мистецького життя України кінця XIX — початку XX ст. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2016. 20 с.

Використання особливої дослідницької оптики також є в дисертаціях, що послуговувалися концептом «історик другого плану». Це поняття передбачає визначення досліджуваного контексту діяльності історика (наукового, соціально-політичного, соціокультурного, комунікативного) як певної системи координат. Із загальної кількості праць концепт «історик другого плану» згадано в 5. Але лише у 2 із них проаналізовано пізнавальну цінність концепту¹³ та запропоновано критерії зарахування героя біографії до категорії «істориків другого плану»¹⁴, що так само відобразилося в гіпотезах та основних висновках робіт. Автори ж інших дисертацій згадують цей концепт в авторефератах побіжно, переважно обґрунтовуючи актуальність. До того ж, згадок про нього в методологічних частинах роботи немає. Унаслідок цього концепт відсилає до «модної» методології, підтримуючи доцільність проведення певного біографічного дослідження, але водночас не потребує специфічного методологічного інструментарію та не ставить додаткових завдань, окрім дослідження біографії науковців, яких важко зарахувати до кола визначних учених.

У працях також згадано й інші історіографічні методологічні концепти: «стиль мислення», «наукова школа», «дисциплінарна матриця»¹⁵, «стиль історіописання»¹⁶, «наукові сім'ї»¹⁷, «історіографічний процес» та «історіографічні ситуації»¹⁸.

¹³ Чухлій С. О. Історик Михайло Васильович Клочков (1877–1952): життєвий шлях та творча спадщина : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпропетровськ, 2014. 20 с.

¹⁴ Андрєєв В. М. Віктор Петров: інтелектуальна біографія : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06 / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2013. 40 с.

¹⁵ Кіян О. І. Володимир Антонович як історик й основоположник Київської історичної школи в українській історіографії другої половини ХІХ – поч. ХХ ст. : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06 / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2008. 36 с.

¹⁶ Див., наприклад, Пестрикова О. В. Польський історик Людвік Кубаля та його внесок у дослідження проблем історії України : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Дніпров. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпро, 2019. 20 с.

¹⁷ Саєнко В. М. Олексій Тереножкін як дослідник давньої історії України : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. Дрогобич, 2019. 20 с.

¹⁸ Див., наприклад, Маркевич М. І. Дмитро Багалій — дослідник української історіографії : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. Черкаси, 2014. 20 с.

В останні десятиліття автори біографічних досліджень нерідко намагаються продемонструвати, що їхні праці базуються на актуальних методологічних підходах та мають міждисциплінарний характер (про це заявили автори 23 робіт). Зокрема, найчастіше автори постулюють використання підходів інтелектуальної історії, нової біографічної історії, інтелектуальної біографії, наукознавства, наративної психології та психології науки, теорії літератури, мікроісторії. Але ці декларації не позначаються на переліку завдань та висновках. Кардинально протилежна ситуація в роботах, що належать до типу інтелектуальної біографії. Автори цих праць намагаються окреслити відмінність методологічного підходу з позиції «інтелектуальної біографії» від «традиційної біографії», дослідити формування особистості та діяльність героя біографії в змінних соціокультурному та інтелектуальному контекстах (зокрема, за допомогою застосування «мережевої моделі»), а також простежити взаємозв'язки різних видів творчої активності та практичної діяльності науковців¹⁹. Унаслідок цього інтелектуальна біографія стає «не звичайним відтворенням етапів життєвого шляху, а квінтесенцією життєвої активності особистості в усіх її проявах»²⁰. Цікаво, що навіть визначення предмету та мети дисертаційного дослідження з інтелектуальної біографії містить у собі складники її моделі (приватна, духовна, ситуаційна та ін.) і згадки про досліджувані контексти життя та діяльності героя²¹. Отже, нові підходи та методологічний інструментарій

¹⁹ Сачко Д. В. Докія Гуменна: інтелектуальна біографія : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. Дрогобич, 2018. 20 с.; Капарулін Ю. В. О. О. Рябінін-Склярєвський (1878–1942 рр.): інтелектуальна біографія історика : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Держ. арх. служба України, Укр. НДІ арх. справи та документознавства. Київ, 2012. 20 с.; Андрєєв В. М. Віктор Петров: інтелектуальна біографія : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06 / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2013. 40 с.; Саєнко В. М. Олексій Тереножкін як дослідник давньої історії України : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. Дрогобич, 2019. 20 с.

²⁰ Михайленко Г. М. Олександр Лотоцький (1870–1939 рр.): інтелектуальна біографія історика : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Держ. ком. арх. України, Укр. НДІ архів. справи та документознавства. Київ, 2009. С. 12.

²¹ Андрєєв В. М. Віктор Петров: інтелектуальна біографія : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06 / Ін-т історії України НАН України. Київ, 2013. 40 с.; Суздаль М. М. Микола Цертелєв: дослід інтелектуальної біографії : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Інститут історії України НАН України. Київ, 2015. 20 с.

дають змогу зреалізувати принципово новий тип біографічних студій, коли історія героя використовується для глибинного розуміння соціального контексту. Із другого боку, інтелектуальна біографія дає змогу сконструювати середовище побутування та діяльності історика, розглянути соціокультурні передумови та морально-психологічну атмосферу дослідницької праці, що впливали на динаміку «внутрішнього» інтелектуального становлення науковця [див. 4].

Проблеми контекстів життя та творчості інтелектуалів хвилюють нині не тільки авторів робіт, що належать до типу інтелектуальної біографії. Вимоги контекстуальності в дослідженнях стають широким гаслом та відрізняють нові біографічні підходи від традиційних [4, с. 478–479]. Тому закономірно, що чимало авторів, які не залічували власні роботи до жанру інтелектуальної біографії, однак визначали завдання пізнати контексти як центральне для реконструкції життя й творчості своїх героїв. Зокрема, у цих роботах діяльність інтелектуалів досліджено в контексті впливів родинного стилю життя та професійних і товариських зв'язків²² на тлі еволюції суспільно-політичної думки²³, у контексті певних історіографічних ситуацій²⁴, функціонування певних наукових шкіл²⁵, з урахуванням наслідків їх використання в реальній суспільній практиці, що дає змогу побачити, як соціокультурні умови формують ідеї, і як ідеї підважують / кидають виклик певним умовам²⁶. Як наслідок, маємо

²² Див., наприклад: Глушан О. В. Наукова, педагогічна та громадська діяльність С. В. Бородаєвського (1870–1942) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2012. 18 с.

²³ Див., наприклад: Гелей С. Д. Василь Кучабський: від національної ідеї до державності (українська консервативна політична думка першої половини ХХ ст. та її вклад в історичну науку) : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06 / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Київ, 1999. 34 с.

²⁴ Див., наприклад, Верба І. В. Олександр Оглоблин та його внесок в українську історіографію 1920–1940 : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06 / Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Київ, 2000. 34 с.

²⁵ Див., наприклад, Весельська Н. В. Українознавчі дослідження Александра Яблоновського (1829–1913) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Переяслав-Хмельницький держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. Переяслав, 2020. 19 с.

²⁶ Вирський Д. С. Ст. Оріховський-Роксолан як історик та політичний мислитель : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06 / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпропетровськ, 2000. 20 с.

чимало цікавих досліджень, зокрема працю, у якій розробка авторської методології стала метою дослідження та основою для формулювання гіпотези²⁷.

Але водночас залишається багато і так званих «сцієнтистських біографій», у яких відбувається певна глорифікація персонажа на тлі відмови від розгляду контекстів його міжособистісних стосунків із колегами та особливостей соціальних зв'язків, що загрожують затьмарити «світлий» образ героя. Унаслідок цього він сприймається єдиним гравцем на історичному полі, що не дає змоги так само до кінця зрозуміти мотиви його життєвих виборів у ключових ситуаціях професійного та особистого життя [7].

Інша тенденція полягає в тому, що в багатьох біографічних дослідженнях нехтують методологією. Зокрема, автори 41 автореферату не згадують ніякого методологічного інструментарію, окрім принципів дослідження (історизму, науковості, об'єктивності, системності та ін.) та конкретно-історичних методів дослідження, що перераховуються через кому без зазначення, які саме завдання вдалося виконати за допомогою цих методів. Подекуди дослідники згадують новітні підходи та певні методологічні концепти поза методологічними частинами роботи (про що йшлося вище). Трапляються праці, автори яких зазначають у вступній частині про використання певних методологічних концептів, але в змісті розділів та висновках їх немає. Отже, методологічні зауваги набувають «ритуального» характеру. Про це свідчить і відсутність у авторефератах посилань на теоретичні та методологічні праці (лише 22 роботи мають такі посилання). Ці дані свідчать про те, що часто немає усвідомлення важливості методології як умови дослідницької праці. Але відмова від міркувань про методологію зазвичай призводить до методологічного еkleктизму чи неусвідомленого використання застарілої методології (зазвичай, позитивістських принципів XIX ст.).

Отже, доводиться визнати, що нині очікування та вимоги оновлення теоретико-методологічних засад біографічного дискурсу, запропоновані в працях теоретичного та критичного характеру, ігнорують автори біографічних праць (принаймні про це свідчать їхні автореферати), а велика кількість цікавих та важливих методо-

²⁷ Вашенко В. В. Стратегії конструювання М. Грушевським українських метанаративів: методи та їх функції : автореф. дис. ... д-ра іст. наук : 07.00.06 / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпропетровськ, 2009. 40 с.

логічних пропозицій (наприклад, застосування концептів «великий текст історика» [15], «біографічний світ» [9], дослідження біографії під кутом зору самопрезентації та самоформування [2]) так і залишаються нереалізованими в конкретних біографічних дослідженнях.

Робота з базою даних дає змогу аналізувати коло авторів біографічних дисертацій та наявність наукових співтовариств у галузі біографічних студій. Насамперед можемо говорити про гендерний склад авторів. Співвідношення авторів-жінок до авторів-чоловіків біографічних робіт 59 до 35 (при цьому три автори-чоловіки написали по дві біографічні дисертації: кандидатську та докторську). Співвідношення ж за статтями всіх останніх історіографічних дисертацій – 237 (жінок) до 216 (чоловіків). На цьому тлі очевидно, що біографічні дисертаційні студії мають в Україні переважно жіноче обличчя. Цікаво, що біографічні дисертації – це здебільшого кандидатські дисертації. Серед загальної кількості 94 праць лише 9 докторських дисертацій.

Іншим цікавим питанням є належність авторів до наукових інституцій. Зокрема, перелік наукових установ, що лідирують за кількістю захищених біографічних дисертацій, має такий вигляд: Київський національний університет імені Т. Г. Шевченка (21), Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (13), Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України (7), Інститут історії України НАН України (6) Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (6), Херсонський державний університет (6), Національний університет «Острозька академія» (5).

Якщо сформулювати запит про кількість дисертацій залежно від місця роботи наукового керівника, то цифри будуть скеровані на користь «тяжіння до центру»: Київський національний університет імені Тараса Шевченка (23), Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (11), Інститут історії України НАН України (9), Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України (8), Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (6), Херсонський державний університет (5), Національний університет «Острозька академія» (5). Цікаво, що визнані наукові центри з багатою історією, наприклад, Львівський національний університет імені Івана Франка та Одеський національний університет імені І. І. Мечникова випадають із

цього переліку. Хоча зауважимо, що ми рахували тільки біоісторіографічні дисертації. Отже, за допомогою цих підрахунків можна виявити наукові школи з біографістики саме серед історіографів.

Для цього треба насамперед визначити коло наукових керівників біографічних дисертацій. За кількістю захищених дисертацій сформовано такий перелік: В. М. Андреев (7), І. І. Колесник (7), Г. Д. Казьмирчук (5), М. П. Ковальський (5), І. Б. Матяш (4), І. В. Верба (4), Я. С. Калакура (4), В. Ф. Колесник (3), С. М. Куделко (3), П. С. Сохань (3).

Але загальних цифр недостатньо для з'ясування цілеспрямованої інтенції опрацьовувати саме біографічні теми (наприклад, велика кількість дисертацій може бути обумовлена віком та активністю науковців як керівників дисертаційних праць). Тому ми зробили підрахунки, виявивши коефіцієнт співвідношення біографічних дисертацій до загальної кількості робіт, захищених під керівництвом певного вченого. У результаті отримали в середньому такі коефіцієнти: В. М. Андреев — 1 (7 біографічних дисертацій з 8 історіографічних), М. П. Ковальський — 1 (5 із 6), І. В. Верба — 2 (4 з 7), І. І. Колесник — 2 (7 із 14), І. Б. Матяш — 2 (4 з 6), В. Ф. Колесник — 3 (3 з 9), П. С. Сохань — 3 (3 з 8), Г. Д. Казьмирчук — 3 (5 із 14), Я. С. Калакура — 4 (4 з 15), С. М. Куделко — 5 (3 з 15).

Для фіксації наявності школи важливо врахувати і коло наукових інтересів керівників дисертацій. Зокрема, В. М. Андреев та І. В. Верба написали обидві свої дисертації (кандидатську та докторську) в біографічному жанрі. І. І. Колесник та І. Б. Матяш є авторами біографічних монографічних праць і теоретичних робіт із біографістики. До того ж І. І. Колесник є науковим керівником докторської дисертації В. М. Андреева, а вона сама — учениця В. І. Шевцова, який, за словами І. І. Колесник, започаткував історіографічне вивчення інтелектуальної біографії історика в Дніпропетровському університеті [10, с. 386]. Так само П. С. Сохань є науковим керівником докторської дисертації І. В. Верби. Отже, можна говорити про формування наукових шкіл генетичного типу.

Урахування спеціалізації наукових керівників дало змогу виявити ще кілька дослідників, які, захистивши власні дисертації з біографічної тематики, мають по дві захищені під їхнім керівництвом біографічні дисертації та коефіцієнт співвідношення біографічних дисертацій до загальної кількості 1:2 (А. Є. Атаманенко, І. Н. Войцехівська, О. А. Удод).

Можна вважати, що всі названі нами вище науковці протягом останніх десятиліть розвивали біографічну тематику в галузі історіографічних студій. Але найважливішим аргументом, що засвідчує існування школи, вважають не тільки наявність учнів і спільність предмету дослідження, а й передавання конкретної методології дослідження та певного ставлення до предмету дослідження. Тому важливо постулювати наявність сформованої на сьогодні школи інтелектуальної біографії під керівництвом І. І. Колесник та В. М. Андреева.

Ведучи розмову про наукові співтовариства, цікаво подивитися на коло науковців, що найчастіше є опонентами дисертацій біографічного жанру, виконуючи експертну функцію. Ураховуючи лише кількісний показник опанованих дисертацій, маємо такий перелік: О. В. Ясь (9), Ю. А. Пінчук (8), І. В. Верба (7), І. Н. Войцехівська (6), Г. Д. Казьмирчук (6), В. В. Масненко (6), Г. К. Швидько (6), Л. О. Зашкільняк (5), О. О. Тарасенко (5), А. П. Коцур (5), Я. С. Калакура (4), І. М. Мага (4), В. П. Педич (4), В. В. Тельвак (4). Можна переконатися: усі опоненти є знаними вченими, які мають солідний доробок у галузі біографічних студій.

Але впадає у вічі відсутність багатьох згаданих нами вище імен. Наприклад, В. М. Андреев має одну, а І. Б. Матяш — дві опоновані біографічні дисертації. І. І. Колесник жодного разу не опонувала на захисті «біографічних» дисертацій. Водночас ці науковці не раз були опонентами історіографічних дисертацій інших типів. Це, звісно, можна пояснити суб'єктивними причинами. Із другого боку, це може свідчити і про високі стандарти вимог до біографічних дисертацій представників певних шкіл. Недаремно І. І. Колесник схильна відокремлювати дослідження з інтелектуальної біографії від біоісторіографічних студій.

Отже, в останні три десятиліття біографічні студії залишаються найпопулярнішим жанром історіографічних дисертаційних робіт. Насамперед це пов'язано із завданнями досліджувати долю та творчу спадщину науковців, яку належно не вивчали в попередній період. Саме цей чинник зумовлює актуальність та наукову новизну переважної більшості досліджень. Водночас останнім часом помітно, що автори біографічних праць усвідомлюють важливість застосування нового методологічного інструментарію для розв'язання амбітних завдань реконструкції життя та діяльності інтелектуалів у різноманітних мікро- та макроконтекстах. Поширюється розуміння

того, що залежно від обраного інструментарію біограф спроможний створювати принципово різні біографії. Наведені нами дані переконливо свідчать про цілеспрямовані впровадження стандартів «нової біографічної історії» в сучасні біографічні дисертаційні студії та навіть створення на цій основі школи інтелектуальної біографії. Але ці позитивні зрушення відбуваються на тлі існування традиційних підходів, яким притаманна відсутність чітких методологічних орієнтирів.

1. Бездрабко В. В. Сучасний стан і перспективи розвитку вітчизняної біографістики // Українська біографістика = Biographistica Ukrainica. Київ, 2016. Вип. 14. С. 29–49. <https://doi.org/10.15407/ub.14.029>
2. Берк П. Что такое культуральная история? / пер. с англ. И. Полонская. М. : ВППЭ, 2015. С. 141.
3. Буряк Л. І. Українська біографіка «плинних часів» // Українська біографістика = Biographistica Ukrainica. Київ, 2020. Вип. 19. С. 33–52. <https://doi.org/10.15407/ub.19.033>
4. Ващенко В. Концепт «інтелектуальна біографія» та конструювання «наукових біографій» в українській історіографії // Ейдос : альм. теорії та історії іст. науки. Київ, 2009. Вип. 4. С. 475–486.
5. Голубович И. В. Биография: силуэт на фоне Humanities : методология анализа в социогуманитарном знании. Одесса, 2008. 372 с.
6. Історична біографіка в Україні: проблеми, завдання і перспективи розвитку досліджень, видавничої та інформаційної роботи : кол. моногр. / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; редкол.: В. І. Попчик (голова) [та ін.]. Київ, 2019. 364 с.
7. Кісельова Ю. А. Историк і час // Харківський історіографічний збірник. Харків, 2017. Вип. 15. С. 315–318. Рец. на кн.: Пирогова-Таран Л. В., Логунова Н. А. Іван Васильович Лучицький: історик і час. Ніжин : НДУ імені М. Гоголя, 2015. 210 с. URL: <https://periodicals.karazin.ua/historiography/article/view/9498>
8. Колесник І. Передмова. «Нова біографічна історія» як метод // Ейдос : альм. теорії та історії іст. науки. Київ, 2014/2015. Вип. 8. С. 7–13.
9. Колесник І. І. Біографічний світ Тараса Шевченка // Український історичний журнал. 2014. № 3. С. 78–99.
10. Колесник І. І. Дніпропетровська історіографічна школа: спроба само-рефлексії // Ейдос : альм. теорії та історії іст. науки. Київ, 2006. Вип. 2. С. 385–404.

11. Оноприенко В. Апории біографічного письма и научная біографія // Ейдос : альм. теорії та історії іст. науки. Київ, 2014/2015. Вип. 8. С. 55–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eidos_2014-2015_8_6
12. Попик В. І. Біографіка як феномен науки і культури // Українська біографістика = Biographistica Ukrainica. Київ, 2020. Вип. 19. С. 15–32. <https://doi.org/10.15407/ub.19.015>
13. Попова Т. Н. Жизнеописание ученого-историка на перекрестке историографических традиций : Теория. Методология. Практика. Одесса, 2017. 456 с.
14. Посохов С. И. Диссертация = бюрократическая наука? : (или заметки по поводу «вечных проблем») // Мир историка. Омск, 2010. Вып. 6. С. 220–232.
15. Приходько Я. Великий текст історика // Історіографічний словник : навч. посіб. для студ. іст. ф-тів ун-тів / за ред. С. І. Посохова. Харків, 2004. С. 13–15. URL: <https://archive.org/details/istoriografichnyjslovnyk/page/n13/mode/2up>
16. Ясь О. [Рецензія] // Український історичний журнал. 2018. № 4. С. 220–225. Рец. на кн.: Попова Т. Жизнеописание ученого-историка на перекрестке историографических традиций : Теория. Методология. Практика. Одесса, 2017. 456 с.

REFERENCES

1. Bezdrabko, V. V. (2016). Suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku vitchyznianoї biohrafistyky [Current state and prospects of development of domestic biographer science]. *Ukrainska Biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 14, 29-49. <https://doi.org/10.15407/ub.14.029> [In Ukrainian].
2. Berk, P. (2015). *Chto takoe kulturalnaia istoriia? [What is cultural history?]* (I. Polonskaia, Trans., p. 141). Moscow, Russia: VShE. [In Russian].
3. Buriak, L. I. (2020). Ukrainska biohrafika "plynnykh chasiv" [Ukrainian biography of "liquid modernity"]. *Ukrainska Biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 19, 33-52. <https://doi.org/10.15407/ub.19.033> [In Ukrainian].
4. Vashchenko, V. (2009). Kontsept "intelektualna biohrafii" ta konstruiuvannia "naukovykh biohrafii" v ukrainskii istoriografii [The concept of "intellectual biography" and the construction of "scientific biographies" in Ukrainian historiography]. *Ejdos: Historiographic Almanac*, 4, 475-486. [In Ukrainian].
5. Golubovich, I. V. (2008). *Biografiia: Siluet na fone Humanities: Metodologiia analiza v sotciogumanitarnom znanii [Biography: Silhouette against the background Humanities: Methodology of analysis in socio-humanitarian knowledge]*. Odessa, Ukraine. [In Russian].

6. Popyk, V. I. (Ed.). (2019). *Istorychna biohrafika v Ukraini: problemy, zavdannia i perspektyvy rozvytku doslidzhen, vydavnychoi ta informatsiinoi roboty* [Historical biography in Ukraine: Problems, tasks and prospects for the development of research, publishing and information work]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
7. Kiselova, Yu. A. (2017). Istoryk i chas [Historian and time]. *Kharkivskiy Istoriografichnyi Zbirnyk*, 15, 315-318. Retrieved from <https://periodicals.karazin.ua/historiography/article/view/9498> [In Ukrainian].
8. Kolesnyk, I. (2014/2015). Peredmov. "Nova biohrafichna istoriia" yak metod [Foreword. "New biographical history" as a method]. *Ejdos: Historiographic Almanac*, 8, 7-13. [In Ukrainian].
9. Kolesnyk, I. I. (2014). Biohrafichnyi svit Tarasa Shevchenka [The biographical world of Taras Shevchenko]. *Ukrainskyi Istorychnyi Zhurnal*, 3, 78-99. [In Ukrainian].
10. Kolesnyk, I. I. (2014/2015). Dnipropetrovska istoriografichna shkola: sprobа samorefleksii [Dnipropetrovsk historiographical school: An attempt at self-reflection]. *Ejdos: Historiographic Almanac*, 2, 385-404. [In Ukrainian].
11. Onoprienko, V. (2014/2015). Aporii biograficheskogo pisma i nauchnaia biografiia [Aporias of Biographical Writing and Scientific Biography]. *Ejdos: Historiographic Almanac*, 8, 55-66. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/eidos_2014-2015_8_6 [In Russian].
12. Popyk, V. I. (2020). Biohrafika yak fenomen nauky i kultury [Biography as a phenomenon of science and culture]. *Ukrainska Biohrafistyka = Biographistica Ukrainica*, 19, 15-32. <https://doi.org/10.15407/ub.19.015> [In Ukrainian].
13. Popova, T. N. (2017). *Zhizneopisanie uchenogo-istorika na perekrestke istoriograficheskikh traditsii: Teoriia. Metodologiya. Praktika* [Biography of a scientist-historian at the crossroads of historiographical traditions: Theory. Methodology. Practice]. Odessa, Ukraine. [In Russian].
14. Posokhov, S. I. (2010). Dissertatsiia = biurokraticheskaiia nauka? (Ili zametki po povodu "vechnykh problem") [Dissertation = bureaucratic science? (Or notes about "eternal problems")]. *Mir Istoriika*, 6, 220-232. [In Russian].
15. Prykhodko, Ya. (2004). Velykyi tekst istoryka [A large text of the historian]. In S. I. Posokhov (Ed.). *Istoriografichnyi slovnyk* [Historiographical dictionary] (pp. 13-15). Kharkiv, Ukraine. Retrieved from <https://archive.org/details/istoriografichnyjslovnyk/page/n13/mode/2up> [In Ukrainian].
16. Yas, O. (2018). Retsenziia na knyhu: Popova T. Zhizneopisanie uchenogo-istorika na perekrestke istoriograficheskikh traditsii: Teoriia. Metodologiya. Praktika. Odessa, 2017 [Book review: Popova, T. Biography of a scientist-historian at the crossroads of historiographical traditions: Theory. Methodology. Practice. Odessa, 2017]. *Ukrainskyi Istorychnyi Zhurnal*, 4, 220-225. [In Ukrainian].

Рукопис одержано 24.02.2023

Yulia KISELYOVA, Candidate of Sc. (History), Associate Professor, Department of Historiography, Source Studies and Archaeology, School of History, V. N. Karazin Kharkiv National University (Kharkiv, Ukraine).

Biographical dissertations by Ukrainian historiographers (1991-2021) through the prism of quantitative methods.

The purpose of the article is to identify how the current requirements of modernization of biographical discourse are realized in Ukrainian biographical studies. The object of analysis is an array of abstracts of dissertations on biographical topics in the specialty "historiography, source studies and special historical disciplines" that have been defended in Ukraine over the past thirty years. *The methodology* is based on the analysis of the content of methodological plots in the abstracts of historiographical dissertations a combination of qualitative and quantitative methods: in particular, the latter were implemented based on the analysis of the relational database of abstracts built in Microsoft Access. In total, the database includes data on 453 historiographical abstracts. Data from the "methodologically" loaded parts of the abstracts were entered into the database (relevance, subject, object, goals, tasks, methodology used, scientific novelty, the content of the first theoretical section of the dissertation). In addition, the author used a qualitative analysis of the full texts of the abstracts to ensure that the specified methodological approaches and methods were applied during the research and reflected in the conclusions of the work. *The novelty* of the study lies in the fact that is not only determined the thematic spectrum of historiographical biographical dissertations and considered the methodological approaches used by their authors, but also is characterized the communicative relations between historiographers in this field at the level of scientific leadership, opposition and scientific institutions. *Conclusions.* The study revealed an increase in the popularity of biographical topics and an expansion of the circle of scholars whose biographies modern researchers study. The study also revealed the growing attention to methodology in conducting biographical research. The formation and development of the school of intellectual biography in Ukrainian science can be considered the embodiment of these trends.

Key words: history of historiography, Ukrainian historiography, disciplinary array of publications, quantitative approach.